

Емел ШЕРИФ МИФТАР
Институт за Национална Историја, Скопје
e.miftar2018@gmail.com

ЦЕНТРАЛНАТА ВАКАФСКА БИБЛИОТЕКА ВО СКОПЈЕ ПРЕД ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА

Апстракт. – Библиотеките биле првите образовни институции на Балканот. За Иса Беговата библиотека во XV век, која што има дисконтинуитет во својата работа, досега има неколку објавени текстови, но ништо не е објавено за Централната Вакафска Библиотека во Скопје. Потребата за формирање на Централна Вакафска библиотека во Скопје била огромна.

Централната Вакафска Библиотека во Скопје била основана во 1936 година заедно со реформираната Иса-бегова медреса. Во Државниот Архив на Република Северна Македонија се наоѓаат уникатни документи за целта и начинот на функционирање на оваа библиотека, како и за фондот на книги што таа ги имала. Овие документи се наоѓаат во фондот на Исламската Верска Заедница во периодот меѓу двете Светски Војни, односно фондот Улема Меџлис.

Целта на овој труд е да ја расветли целта на основањето на библиотеката, функционирањето и книжниот фонд на османлиските и арапските книги на оваа библиотека во периодот пред Втората светска војна, за што накратко ќе се осврнеме на книжевното наследство од минатото, кое било главен мотив за формирање на оваа библиотека.

И покрај краткиот период на работа на Централната Вакафска библиотека, слободно можеме да заклучиме дека таа била културно-образовна институција која била организирана и функционирала според сите стандарди и норми на библиотеките во времето кога била формирана. Централната Вакафска библиотека, како и другите верски и образовни институции, како Иса Беговата медреса и големата медреса на Кралот Александар I, одиграле мошне важна улога во културниот живот на локалното население.

Клучни зборови. – библиотека, вакаф, Иса Бег, ракопис, книга

ВОВЕД

Книжното наследство во Македонија има долга историја. Составен дел на тоа наследство е и литературата на арапски, османлиски и персиски јазик со која се среќаваме од првите почетоци на ширењето на исламско-ориенталната култура на Балканот.¹ Книжното наследство е неразделен дел од верскиот живот на муслиманите, бидејќи сè до поново време книгите или, поточно, ракописите биле чувани во посебни простории што се наоѓале во склопот на џамиите, текиите и медресите чиј број во Македонија, а посебно во Скопје, е мошне голем. Историчарите споменуваат дека тие библиотеки биле и првите ориентални образовни институции на Балканот. Една од библиотеките за која постојат неколку текстови досега е и Иса-беговата библиотека која датира од XV век, но која има дисконтинуитет во својата работа. Оваа библиотека била во склоп на медресата што ја основал Иса-бег по кого го носи и името.² Покрај Иса-беговата, како и Исхак-беговата библиотека, во Македонија се формирале уште многу библиотеки, како што се библиотеките во Скопје на Хусеин Ефенди во 1270/1853 година, Кара Тава Ахмед ефенди во 1276/1859 година и во 1313/1895 година на Абу Бекир ефенди, во Тетово во Чарши Џамијата библиотеките на Хаџи Абас во 1289/1869 и Сабри Ефенди 1312/1894 година, и во Битола библиотеката на Абдулкерим Паша во 1312/1894 година.³

Со реформирањето на Иса-беговата медреса во 1936 година во рамките на Улема меџлисот на Исламската верска заедница се презема иницијатива за основање една нова институција, но сега наречена Централна вакафска библиотека. Всушност, нема причина да не поверуваме дека оваа библиотека, како и медресата, имала цел да се реставрира или, поточно, да се продолжи со традицијата на ракописната културна традиција на образовниот систем од порано. Оваа библиотека ќе престане да работи со избувнувањето на Втората светска војна, а потоа во рамките на Исламската верска заедница, во пост-воениот период, ќе биде именувана како Иса-бегова библиотека, која и ден-денес се наоѓа во просториите на Факултетот за Исламски науки во Скопје.

За да се осветли работењето на оваа библиотека во периодот пред Првата светска војна, за кое досега не е објавено ништо, ќе се освр-

¹ Sherif 2015, 79.

² Kaleši 1972, 196.

³ Erünsal 1999, 713.

неме во кратки црти на книжното наследство од порано, кое ќе биде и главниот мотив за формирањето на оваа библиотека.

ПРВИТЕ ИСЛАМСКО-ОРИЕНТАЛНИ БИБЛИОТЕКИ ВО МАКЕДОНИЈА

За појавата на образовните институции, како што се медреси, текиите и библиотеките, главна улога одиграла институцијата вакаф. Вредноста на книгата и нејзината заштита, а потоа пренесувањето од главните исламски центри, како и нејзиното препишување, украсување и оставање како легат се сметало еднакво на основањето на другите сакрални и профани легати. Во секоја поголема џамија во Македонија се наоѓала библиотека, а посебно со големо книжно наследство се среќаваме во текиите и медресите, така што бројот на текиите, медресите и џамиите кореспондирал со бројот на библиотеките. Најстарите вакафски документи од XV. век за кои пишуваат Хасан Калеш и Глиша Елезовиќ, содржат вредни податоци за ракописите кои се чувале во повеќе библиотеки.⁴ Станува збор за првата библиотека на Балканот основана во рамките на џамијата Исхак Челеби⁵ во Битола, за која немаме податоци освен оние што се споменуваат во вакуфнамата. Меѓутоа, Исхак-беговата⁶ и Иса-беговата библиотека⁷ во Скопје содржеле мошне значајни книги од областа на шеријатско право, егзегеза на Куранот, хадис (традицијата), граматиката, историја, келам (теологија), наследно право, па таму дури се наоѓала и медицинската книга на грчкиот лекар Хипократ, преведена на арапски јазик. Постоенето на оваа книга во Скопје, проследена со арапски коментари, констатира Елезовиќ, е забележано сто години пред таа да се преведе на латински и да се користи во Сорбона – Франција.⁸ Во библиотеката имало и вработен, поточно, библиотекар чија задача била да се грижи за книгите и примал две акчи дневно.⁹ Вакуфнамата на Иса-бег е и прв документ на Балканот во кој се споменува библиотекар. Како значајна библиотека се споменува и библиотеката на Мехмед-паша Качаникли.¹⁰ Неговата библиотека била сместена во ком-

⁴ Kaleš 1962, 274.

⁵ Ayverdi 1981, 100.

⁶ Kaleš 1972, 95.

⁷ Ayverdi 1981, 250-251.

⁸ Cilo 1992, 4.

⁹ Elezović 1940, 140.

¹⁰ İsmail 1970, 28.

плексот на текијата во самиот центар на Скопје. Оваа текиска библиотека имала и вработен библиотекар кој исклучиво се занимавал со чување на книгите, за што примал,¹¹ по налог на Мехмед-паша Качаникли, по две акчи дневно.¹²

Со палењето на Скопје од страна на австро-унгарскиот војсководец Пиколомини во XVII век¹³ голем дел од книжното богатство во Скопје изгорело за што сведочи и самиот Пиколомини кога позлатените Курани – како што тврди тој, за кои и во Рим би завидувале на нивната убавина – решил да ги фрли во пламен.¹⁴

И покрај палењето на Скопје, сепак голем број на книги се наоѓале во текии и џамии ширум подрачјето на денешна Македонија. Како културно наследство на книжниот фонд во Исабеговата библиотека се наоѓа еден примерок од првата печатена книга на Османлиската Држава, речникот Ванкули од 1792 година. Исто така од голема важност е тоа што во истата библиотека се наоѓа и Тефсирот на познатиот Фахри Рази од 15 тома, кое што е единственото зачувано ракописно дело од XV век.¹⁵ Низ градовите во денешна Македонија се среќаваме со ориентален фонд на книги во разни библиотеки. Меѓу најзначајните, според Исмаил Ерен, биле следниве библиотеки: библиотеката на Ахмед Ефенди во Кратово (1762/3), библиотеката на Бајрам-паша во Крива Паланка, библиотеките на муфтиите Мехмед Ефенди (1826) и Исмаил Ефенди (1866) во Битола, библиотеката на Бекир Ефенди во Кочани (1895) и библиотеката на Керим Паша во Битола (1894/95).¹⁶

Од самите имиња можеме да заклучиме дека голем почит кон книжното наследство имале високите слоеви на муслиманското население во Македонија како што биле муфтиите, пашите, шејховите и др.¹⁷

Бидејќи муслиманите по заминувањето на Османлиите од овие простори се соочуваат со нови околности кои му се заканувале, неретко, и на верскиот живот, тие преземаат низа активности и формираат нови институции. Две такви институции претставуваат Иса-беговата медреса и Централната вакафска библиотека основани 1936 година во Скопје. И

¹¹ Шериф 2014, 61-62.

¹² Калешки 1958, 58.

¹³ Инбаши 2020, 88.

¹⁴ Ибраими 2013, 109.

¹⁵ Şerif 2011, 46.

¹⁶ Djilo 2002, 46.

¹⁷ Elezović 1940, 98-107.

двете институции претставуваат реставрација на Иса-беговата медреса и библиотека, основана во XV век.

ЦЕНТРАЛНАТА ВАКАФСКА БИБЛИОТЕКА ВО СКОПЈЕ

За Централната вакафска библиотека во Скопје досега ништо не е објавено. За целите и работењето на оваа библиотека^{18,19,20} и нејзиниот книжен фонд²¹ со единствени податоци се среќаваме во Архивот на Република Северна Македонија, каде се чуваат документите на Исламската верска заедница од периодот меѓу двете светски војни, поточно во фондот Улема Меџлис.

Централната вакафска библиотека во Скопје е основана 1936 година заедно со реформираната Иса-бегова медреса. Потребата од формирање на централна вакафска библиотека била огромна. Исламската верска заедница која се состоела од подрачни улема меџлиси административно била сместена во Скопје и ги покривала деловите на Србија, Косово и Црна Гора. Во Скопје во тоа време постоеле три медреси, две во склопот на државниот образовен систем, Александровата медреса и Иса-беговата медреса, а една делувала приватно -- Меддах медреса. И медресата и библиотеката, според архивските податоци, се именуваат како централни институции кои се разликуваат од традиционалните медреси и библиотеки. Пред сè, тие имаат централна и реформска улога, па се нарекуваат „централна реформисана медреса“ и „централна вакафска библиотека“. Ова се должи, без сомнение, на новонастанатите околности кои барале поинаква организација на верскиот живот во којшто образованието и знаењето имале централна улога.

За таа цел се организира и посебна прослава на 2 Октомври 1936 година. Формиран е и одбор за организирање на протоколот на прославата. Најнапред е прочитана хатма дова во Иса-беговата џамија, а потоа

¹⁸ Државен Архив на Република Северна Македонија (понатака ДАРСМ), фонд Улема Меџлис, кут.102, а.е. 63, стр. 676-721. (01.0613.0102.0063/676-721). Правилници за уредување и делување на Централната вакафска библиотека, измени и дополнувања на правилникот, Заклучокот од седницата на Улема Меџлис за именување на Советодавниот одбор на Централната вакафска библиотека 1937-1941 година.

¹⁹ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 58, стр. 593-598. (01.0613.0102.0058/593-598) Правилник за уредување и делување на Централната вакафска библиотека во Скопје.

²⁰ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 64, стр. 677-658. (01.0613.0102.0064/677-685)

²¹ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 57, стр. 565-592. (01.0613.0102.0057/0565-0592). Инвентар на книга на Централната вакафска библиотека во Скопје. Список на книги од 1 до 394.[31.12.1936] Скопје.

свое поздравно обраќање имал Наibu реис Февзија Хаџи Хамзиќ.^{22,23} Свечената академија е одржана во просториите на Иса-беговата медреса. Академијата ја отворил директорот на Александрова медреса²⁴ Ахмед Мехмедбашиќ, додека Хамид Хаџибегич, директор на заводот, одржал предавање за Иса-бег.²⁵ Предавањето било интерпретирано и на турски јазик од страна на Ферид Бајрам, член на одборот. На манифестацијата учествувал голем број на јавни личности и граѓани. Дури за учесниците на прославата кои дошле од други градови, по налог на министерот за сообраќај, железничкиот превоз бил бесплатен во еден правец од 21 Септември до 5 Октомври 1936.²⁶

ЦЕЛИТЕ НА ЦЕНТРАЛНАТА ВАКАФСКА БИБЛИОТЕКА

Самиот назив на библиотеката се врзува за вакафот или, во тоа време, за вакафско-меарифската управа. Во извештајот за работата на Исламската верска заедница (Вакафско-меарифската управа и улема ме-

²² ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 8, стр. 187-188. (01.0613.0102.0008/0187-0188.) Архивските документи под број: 01.0613.0102.0008/0154-0219 се предмети во врска со свеченото отварање на Гази Исабегова централна реформирана медреса и Централната Вакафска библиотека во Скопје.

²³ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 8, стр. 163-164. (01.0613.0102.0008/0163-0164.)

²⁴ Со Указот од 28 април 1924 година била донесена одлука за основање училиште со име: Големата медреса на кралот Александар I во Скопје (Велика медреса Краља Александра I у Скопљу). („Службене новине“, бр. 148, Скопје, 2 јули 1924.)

Оваа медреса започнала со работа есента, 1925/26 академска година и образованието траело осум години. Целта и задачата на ова медреса не била да подготвува само верски службеници. Учениците на ова медреса според програмата на општите гимназии и низ изучување на повеќето верски дисциплини се подготвувале за студии, односно таа претставувала отскочна даска за понатамошното школување во универзитетското образование. Наставниот план на Големата медреса ги опфаќал следниве наставни предмети и дисциплини: шеријатско право (фикх), методологијата на шеријатското право (усули-фикх), шеријатско наследно право (фераиз), исламска догматика (акаид), историја на исламот, исламска традиција (хадис), толкување на куранот (тефсир), арапски јазик со книжевност, турски јазик, граѓански и казнен законик со постапка, хигиена, српско-хрватско-словенечки јазик со книжевност (така бил нарекуван официјалниот јазик на Кралството на СХС/Југославија), француски јазик, германски јазик, латински јазик, историја со географија, природопис, физика, хемија, математика, народна историја, основа на филозофијата, цртање, куран со теџвџ, кратки и практични упатства за исламската наука, општи упатства за исламската наука, пеене и гимнастика.

²⁵ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 8, стр. 187-188. (01.0613.0102.0008/0187-0188.)

²⁶ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 8, стр. 163-164. (01.0613.0102.0008/0163-0164.)

целиците) од 1936/37 година се споменува и основањето на оваа библиотека чија цел била да се сочува книжното наследство на подрачјето на Македонија и пошироко.²⁷ Соочени со фактот дека станува збор за вредно историско благо, улема меџлисите низ Македонија се повикуваат да покренат иницијатива за собирање на ракописите од сите градови кои ги покривала Исламската верска заедница на едно место и на тој начин да се сочуваат од уништување. Дека станува збор за големо книжевно наследство денес ни сведочи и фондот на ракописи на арапски, персиски и османлиски јазик што се наоѓа во Универзитетската библиотека во Скопје, кој голем дел на ракописите ги должи на оваа иницијатива.²⁸

Во прогласот на отворањето на медресата и библиотеката потпишан од тогашниот Наibu на Исламската верска заедница, архивиран на 2 Септември 1936 година, се повикуваат претставниците на меџлисите да присуствуваат^{29,30,31} на свеченото отворање на овие две неразделни институции.³² Тука се зборува и за целите на медресата и на библиотека и, меѓу другото, се споменува дека имаат за цел да оспособуваат просветни звања што ќе бидат во функција на задоволување на потребите на исламскиот верски живот за кој посебно се грижи Исламската верска заедница. Организацијата и програмата на овие две институции била одобрена од тогашниот министер за просвета на Кралска Југославија. Програмата на медресата и библиотеката содржеле не само верски, туку и световни компоненти. Верскиот кадар што ќе се образува во медресата треба да биде оспособен, се спомнува во прогласот, за верските и економските потреби што ги налага новото време. За библиотеката се вели дека претставува важна верско-културна и општествена потреба. Со ваквите институции, се тврди понатаму, муслиманите на овие простори ќе се придружат на реформските процеси што го зафаќаат муслиманскиот свет, свесни дека за просперитетот на една заедница главна улога има културно-просветната димензија. Целта била, се споменува понатаму, муслиманите да бидат во чекор со останатите во тоа време.^{33,34,35}

²⁷ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 59, стр. 599-602. (01.0613.0102.0059/0599-0602.)

Извештај за работата на Централната вакафска библиотека во Скопје доставена до Наibот на ИВЗ Улема Меџлис.

²⁸ Sherif 2015, 82.

²⁹ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 8, стр. 195. (01.0613.0102.0008/195.)

³⁰ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 8, стр. 207. (01.0613.0102.0008/207.)

³¹ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 8, стр. 217. (01.0613.0102.0008/217.)

³² ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 8, стр. 163-164. (01.0613.0102.0008/0163-0164.)

³³ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 63, стр. 676-721. (01.0613.0102.0063/0676-0721.)

ОРГАНИЗАЦИЈА НА БИБЛИОТЕКАТА

Организацијата на библиотеката е поставена врз целите на организацијата на верскиот живот зацртани во 7 член од Уставот на ИВЗ. За работењето на библиотеката е донесен и Правилник во кој се зацртани правилата по кои ќе работи библиотеката. Се предвидуваат посебни простории кои ќе содржат книжарница (кутубхана) и читална (кираетхана). Во книжарницата ќе се читаат книгите, а во читалната, освен читањето книги, новини и списанија, ќе се организираат и литературни средби на членовите на библиотеката. Библиотеката се предвидува да содржи книги, списанија, новини, географски карти, енциклопедии, атласи и друго. Финансирањето на библиотеката го покривала Самостојната имовинска управа во Скопје, која била во рамките на Исламската верска заедница. Буџетот на библиотеката го донесувал Улема меџлисот, а на предлог на библиотекарот. Освен библиотекарот, на почетокот, се предвидува и негов помошник, како и служител.^{36,37,38}

Библиотеката најнапред е сместена во просториите на Иса-беговата медреса, а една година подоцна, 1937, е префрлена во Скопското марифско поверенство на ул. Рашка 121. Од почетокот одговорен за библиотеката бил Беќирбег Тефик, а негов помошник бил Рафет Изетбеговиќ. На почетокот, како што се изнесува во извештајот за работата на библиотеката, немало ниеден член, но со доаѓањето на Зуфер С. Мусиќ, за неколку месеци во библиотеката се зачлениле 88 редовни читатели кои плаќале месечна членарина и на тој начин ги покривале трошоците за греење и хигиена, како и за претплати на списанија и весници. Меѓу читателите, се споменува во Извештајот, биле најмногу млади луѓе.³⁹

Библиотеката имала и свој советодавен одбор кој ја надгледувал нејзината работа.⁴⁰ Правилата за издавање и чување книги биле мошне строги. Со правилникот се определуваат и обврските на библиотекарот и неговиот помошник.⁴¹

³⁴ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 58, стр. 593-598. (01.0613.0102.0058/0593-0598.)

³⁵ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 64, стр. 677-685. (01.0613.0102.0064/0677-0685.)

³⁶ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 63, стр. 676-721. 01.0613.0102.0063/0676-0721.

³⁷ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 58, стр. 593-598. 01.0613.0102.0058/0593-0598.

³⁸ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 64, стр. 677-685. 01.0613.0102.0064/0677-0685.

³⁹ ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. 59, стр. 601. 01.0613.0102.0059/0601.

⁴⁰ Чл. 7 од Правилниците за уредување и делување на Централната вакафска библиотека во Скопје.

⁴¹ Член 6 од Правилниците за уредување и делување на Централната вакафска библиотека во Скопје.

Во извештајот за работата на библиотеката за 1938 година се споменува дека Турскиот конзулат подарил одреден број на книги, а исто и некои видни личности од Скопје. Книгите добиени од Конзулатот на Турција биле на арапски, османлиски, германски, француски, италијански.⁴² Ретките книги, енциклопедиите и ракописите не се изнесувале надвор. Библиотеката се задолжува во своите простории да организира денови на книгата, изложби на ретки книги, да организира предавања за вредноста на книгата и читањето. За донаторите на финансиски средства за купување книги кои ќе уплатат од 1000 до 5000 динари, било предвидено нивните имиња да се исклесаат на мермерна плоча.⁴³

ФОНДОТ НА КНИГИ НА АРАПСКИ И ОСМАНСКО-ТУРСКИ ЈАЗИК

Централната вакафска библиотека, како и медресата, престанува да работи 1941 година со избувнувањето на Втората светска војна. По војната, дел од книгите се сочувани во просториите на денешната Исламска верска заедница. Во рамките на Исламската верска заедница уште пред отворањето на медресата „Иса-бег“ е преземена иницијатива за формирање посебна институција, сега именувана како „Иса-бегова библиотека“. Денес во Исабеговата библиотека, која е сместена во просториите на Факултетот за исламски науки, има преку 300 ракописи на арапски, османлиски и персиски јазик и голем дел на книги на арапски и османлиски во печатена форма.⁴⁴ Екипа на специјалисти од Гази Универзитетот во Анкара преку научно-истражувачкиот проект направи еден каталог од вкупно 1231 турски-османлиски ракописи кои се наоѓаат во библиотеките на Северна Македонија како што се Народна и Универзитетска Библиотека Скопје, Исабегова библиотека при Исламска Верска Заедница Скопје, Државниот Архив на Република Северна Македонија во Скопје и Охрид и музејот во Битола. Голем дел од овие ракописи се и од колекциите на библиотеката на Институт за Национална Историја, Скопје.⁴⁵ Турската управа за култура која преку Институцијата Јунус Емре во Скопје, направи договор со Народната и Универзитетска библиотека во Скопје за дигитализирање на ориенталните ракописи, осман-

⁴² ДАРСМ, ф. Улема Меџлис, кут. 102, а.е. б2, стр. б25. 01.0613.0102.062/625.

⁴³ Член 12 од Правилниците наведени за уредување и делување на Централната вакафска библиотека во Скопје.

⁴⁴ Sherif 2015, 83.

⁴⁵ Aydemir, 2007.

лиски, арапски и персиски, кои се наоѓаат во горенаведената библиотека во отсекоот ориенталистика.⁴⁶

Во Архивот на Р.С. Македонија се наоѓа и список на ретки книги и документи кои се наоѓале во Централната вакафска библиотека. Книгите и документите содржат 394 наслови. Списокот е составен рачно и содржи: наслов на книгата, име и презиме на авторот, јазик на кој е пишувана, областа на која се однесува, број на примероци, дали е ракопис или печатена книга, преведена книга, оригинална книга, а за ракописите е воведена и графата дали се целосни или не. Во списокот се регистрирани околу 166 ракописи кои се однесуваат на шеријатско право, тесавуф, наследно право, тефсир (толкување на Куранот), арапски јазик, логика, догматика (келам), аhlak (моралка), поезија, граматика, математика, мудрост, енциклопедија, зоологија, речници, историја, мевлуд (збирка на стихови посветени на Мухамед а.с.), салнами. Во списокот на евидентирани ракописи има и значајни дела од областа на егзегеза за Куранот како што е коментарот на Рази под наслов *Тефсиру Рази, Тефсиру Бејдави* од Бејдави, познатата хадиска збирка *Сахиу Бухари* од Бухара, потоа коментар на делото *Исагогија* од областа на логиката, *Кушајрија* од Кушајри од областа на суфизмот, *Дивану хафиз* од Хафиз Ширази, *Шерху Гулистан*, коментар на стихови од морален карактер и др.

Колку од овие книги се сочувани во „Иса-беговата библиотека“, а колку во Универзитетската библиотека, а се преземени од Архивот на Македонија, не може точно да се утврди.

* * *

И покрај кусиот период на работа на Централната вакафска библиотека, слободно можеме да заклучиме дека станува збор за културно-просветна институција која била организирана според сите стандарди и норми на библиотеките во периодот кога е формирана, меѓу двете светски војни. Таа, како и другите верско-просветни институции, како што се Иса-беговата медреса и Велика Александрова медреса, а под влијание на реформските движења во исламскиот свет и во Босна, одиграла мошне значајна улога во културниот живот на овдешниот човек. Централната вакафска библиотека била и место на кое се среќавале голем број ин-

⁴⁶ Договорот е направен во 2014 година и од Република Северна Македонија биле вклучени како консултанти професорите Ахмет Шериф и Драги Ѓоргиев од Институтот за национална Историја, Скопје, од одделот османлиска култура. Проектот бил успешно реализиран.

телектуалци од тоа време, кои ги следеле општествените случувања. Голем дел од тие интелектуалци биле и поранешни ученици на Иса-беговата медреса и на Великата Александрова медреса, кои се вклучиле директно и во ослободителното движење на Југославија.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Aydemir, Y. ve Hayber, A. *Makedonya Kütüphaneleri Türkçe Yazma Eserler Katalogu*. TİKA Yayınları, Ankara, 2007.
- Ayverdi, E. A. *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Yugoslavya* (с. III/3). Bilmen Basımevi, İstanbul, 1981.
- Cilo, H. „İsa Beg i Negovata Biblioteka“, *Mlada Mesečina*, V, No. 34, 1992.
- Djilo, H. „Islamic manuscripts in Macedonia“. *Proceedings of the International symposium on Islamic civilization in the Balkans*, İstanbul, 2002.
- Elezović, G. *Turski Spomenici*. Srpska Kraljeva Akademija, Beograd, 1940.
- Eriüsal, İ. E. *Osmalılarda Kütüphane ve Kütüphaneci Geleneği* (с. XII). Osmanlı, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999.
- İsa Beg i Negovata Biblioteka, Cilo, H. *Mlada Mesečina*, V, No. 34, 1992, 4.
- İsmail, E. *Rumeli'de Türk Kültürü* (28). İstanbul, 1970.
- Kaleši, H. *Najstariji vakufski dokumenti u Jugoslaviji*. Priština, 1972.
- Kaleši, H. *Prve orijentalne biblioteke u jugoslovenskim zemljama* (No.4). Beograd, 1962.
- Şerif, A. „Makedonya'da Yazılı Osmanlı Kültür Mirası“. *4. Uluslararası Türkçe Eğitim Günü Sempozyumu ve Sergisi, Makedonya'da Osmanlı Eserleri*. MATUSİTEB, Üsküp, 2011.
- Sherif, A. „The Arabic Manuscripts as Cultural Heritage in Macedonia During the Ottoman Rule“. *Arab-Balkan Relations Past Present Future, Institute for Human Sciences 'Ibni Sina'*, 2015.
- Државен Архив на Република Северна Македонија, фонд Улема Меџлис
- Елезовиќ, Г. *Турски споменици у Скопљу*. Beograd, 1940.
- Ибраими, Ј. *Мектебите и Медресите во Македонија во време на Османлиското Владеење (до крајот на XVIII век)*. Скопје, 2013.
- Инбаши, М. „Скопскиот Санџак и Администрацијата (1750-1800)“. *Гласник*, 64/1, (2020).
- Калеша, Н. и Мехмедовски, М. *Три вакуфнама на Мехмет-паша Качаникли*. Институт за Национална Историја, Скопје, 1958.
- Шериф, А. *Вакафите во Македонија во времето на османлиското владеење*. Скопје, 2014.

Emel SHERIF MIFTAR

Institute of National History, Skopje

THE CENTRAL VAQF LIBRARY IN SKOPJE BEFORE THE SECOND WORLD WAR

(summary)

Libraries were the first educational institutions in the Balkans. So far there are several texts written on the Isa Bey library, which dates from the XV, century but has a discontinuity in its work, and nothing has been published on the Central Waqf Library in Skopje. The need to establish a Central Waqf library was enormous.

The Central Waqf Library in Skopje was founded in 1936, along with the reformed Isa-Bey Madrasa. The Archive of the Republic of Northern Macedonia has unique information on the aim and the way of functioning of this library, as well as its book fund. These documents are kept in the Fund on the Interwar period of the Islamic religious community.

This paper aims to shed light on the purpose of founding the library, the functioning and the book fund of Ottoman and Arabic books of this library in the period before the First World War, for which we will refer briefly to the literary heritage of the past, as the main motive for the establishment of this library.

Despite the short lifespan of the Central Waqf Library, we can conclude that it was a cultural and educational institution organized and functioning according to all library standards and norms of the time when it was established. The Central Waqf Library, like other religious and educational institutions, such as the Isa Bey Madrasa and the Great Alexander Madrasa, played a very important role in the cultural life of the local population.

Key words. – library, waqf, Isa Bey, manuscript, book.